

לאברהם

ויקראו ל'פניו אברהם
(בראשית טז, מג)
זו יוסף שהיה אב בחכמה (רש"י)

מתורתו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת בהר בחוקותי תשפ"ו • שנה ו' - גליון ער"ב • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

גליון הש"ס

ירושלמי זרעים כרך ג

ושבתה הארץ וגו' יש שנים תזרע
שדה ויש שנים תזרע פרמך (כה, ב-א).

לאו הבא מכלל עשה - ענינו לאו או עשה

לאו הבא מכלל עשה, עיין ספר יד מלאכי (כללי התלמוד כלל שעב) ועוד אחרונים (ראה מגילת אסתר על ספר המצות שורש א עמוד מה ד"ה ונראה; לב שמח שם שורש ו עמוד קלד ד"ה אמר) דענינו לאו, אלא שאין לוקין עליו. ועיין רשב"א כתובות פרק נערה (מ. ד"ה ונית), דאין דוחה לא תעשה, והיינו גם כן משום דהוא לאו.

ואולם בירושלמי כלאים (פ"ח ה"א), אמר רבי בא כו', טעמא דרבי יוחנן (דאין לוקין על הרישה בשביעית), 'שש שנים תזרע שדה' - לא בשביעית, 'ושש שנים תזמור את כרמך' - לא בשביעית, כל לא תעשה שהוא בא מכח עשה - עשה הוא.

פירוש, ועשה שפיר מלמדת על עשה, ומלמדת אעשה ד'ושבתה הארץ' דהוא רק מזריעה וזימור - דברים המועילים לקרקע, ולא מחפירת בורות כו', ואם כן מבוואר דלאו הבא מכלל עשה - דהוא עשה, ענינו עשה של קיום, דאילו היה לאו, אכתי קשה, דהא סבירא ליה דאין לא תעשה מלמדת על עשה, עיין שם היטב ותבן, כי זו ראייה ברורה בסייעתא דשמיא.

גליון הש"ס

ברכות מז.

והיתה שבת הארץ לכם לאכלה וגו'
ולשכירך ולתושבך הגרים עמך (כה, ו).

הוכחה מדרשת 'הגרים עמך'
שאכסניה היינו של עכו"ם

בברכות (מז, ז), תנן (דמאי פ"ג מ"א), מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי. ובתוספות (ד"ה ומאכילין) כתבו: מיירי באכסניא ישראל, ומוטלים עליהם לזונם כו', ואי נמי, באכסניא של עכו"ם שהטיל עליהם המלך כו'.

יש כדמות ראייה לפירוש השני מן הספרא בהר (פרק א ברייתא ז), 'ואכלו אבינו עמך' (שמות כג, יא) - הראוי לאדם לאדם, והראוי לבהמה לבהמה, ולשכירך - מן הגוי, ולתושבך - מן הגוי, 'הגרים עמך' - לרבות את האכסניא, עכ"ל הספרא. והוא וודאי הכונה באכסניא של עכו"ם, דאי לישראל - פשיטא דשרי.

וסגנון הספרא הוא כסדר, בתחלה 'אבינו עמך', וכן מה שהוא קניינם קניין הגוף - היינו בהמתם. ואחר כך אפילו 'שכירך', מן הגוי שאינו קניין הגוף שלו, רק שכיר ופועל. ואחר כך אפילו גוי שאינו שכיר ישראל, רק שהוא תושב בארץ, ואחר כך אפילו גוי שהוא רק אכסניא וכמוכן. ועל כן מזה כדמות ראייה, דגם אכסניא

(א) ראה בית האוצר שם ד"ה אונס, שהוכיח דאונס מחמת איסור דרבנן חשיב אונס עוד יותר מאונס דעלמא.

דכאן הכונה אעכו"ם, וכך דספרא דאמר גם כן 'אכסניא' סתם והכוונה אעכו"ם.

גליון הש"ס

בבא מציעא נו:

וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה
מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו (כה, יד).

'בל תונו' באונאת ציבור

בבא מציעא (נו, ז), אלו דברים שאין להם אונאה וכו' וההקדשות. ובגמרא (נו, ז), הקדישות אמר קרא 'אחיו' - אחיו ולא הקדש.

עיין שו"ת שבות יעקב (ח"א סימן קסו ד"ה אך), מה שהביא דבר חידוש משו"ת באר עשק (סימן ג) דהמאנה את הציבור אין בו לאו ד'בל תונו', דכמו דדרשינן 'אחיו' ולא הקדש - הכי נמי דרשינן 'אחיו' ולא קהל, עיין שם.

בית האוצר

מערכת א כלל כג

במספר שנים אחר היובל תקנה מאת
עמיתך במספר שני תבואת ימך לך (כה, טו).

אם אונס מחמת איסור חשוב יותר מאונס סתם

דע, דבאיסור דאורייתא מצינו לכאורה סברא זאת - דאונס מחמת איסור חשוב עוד יותר מאונס דעלמא*.

והוא בש"ס בבא מציעא (קה-קו). במשנה, המקבל שדה מחבירו (בכך וכך כורין לשנה), ואכלה חגב או נשדפה, אם מכת מזינה היא - מנכה לו מן חכורו כו'. ובגמרא, היכי דמי מכת מזינה, אמר רב יהודה, כגון דאישדוף רובא דבאגא (רוב הבקעה ששדה זו בתוכה) כו'.

מיתניב, היתה שנת שדפון וירקון (גבי מוכר בזמן שהיובל נוהג, דאינו מותר לו לגאול פחות משתי שנים, תנן לה בערכין (כט, ז)), או שביעית, או שהיו שנים כשני אליהו (שלא ירדו גשמים), אינו עולה לו מן המנין. קתני שדפון וירקון דומיא דשנים כשני אליהו, מה שני אליהו דלא הוי תבואה כלל, אף הכא נמי דלא הוי תבואה כלל, אבל היכא דאיכא תבואה (בדוכתא אחרית, אף על גב דהאי באגא אישתדוף) סלקא ליה, ולא אמרינן מכת מזינה היא. אמר רב נחמן בר יצחק, שאני התם

דאמר קרא 'במספר שני תבואות ימך לך', שנים שיש בהן תבואה בעולם (אם יש תבואה בעולם בשום מקום בארץ, תו 'שני תבואות' מיקרי, ושפיר עולין לו, אף על גב דבאותו מקום שבו השדה הנמכרת לא הוי תבואה). אמר ליה רב אשי לרב כהנא, אלא מעתה שביעית תעלה לו מן המנין, דהא איכא תבואה בחוץ לארץ. אמר ליה, שביעית אפקעתא דמלכא היא, עכ"ל הגמרא.

פירוש, דכיון דהמלך העליון יתברך אסר לזרוע, חשיב טפי 'אינו שנת תבואה' מעל ידי אונס דשדפון וירקון, ושפיר לא מיחשיב 'שנת תבואה' אף על גב דאיכא תבואה במקום אחר, ואף על גב דשדפון וירקון אינו מבטל שם 'שנת תבואה' אם אינו בכל העולם. ומבוואר בזה איפוא, דאונס דאיסור חשיב יותר אונס מאונס דעלמא.

ואולם, יש לפרש גם דברי הש"ס בבא מציעא הנ"ל בסברא אחרית. ועיין שם ברש"י (קו. ד"ה אפקעתא), דנראה גם כן דכיון לסברא אחרת - לא לסברא דאיסור גרע מאונס דעלמא, ובאתי רק להעיר.

גליון הש"ס

קידושין סח.

ועבדך ואמתך אשר יהיו לך מאת הגוים
אשר סביבתיכם מהם תקנו עבד ואמה (כה, מד).

מקור שבעכו"ם ועבד לא תופסים קידושין

בקידושין (סו, י) במשנה, כל מי שאין לה לא עליו ולא על אחרים קידושין - הולד כמותה, ואיזה זה - זה ולד שפחה ונכרית. ובגמרא שם (סח, ט) שפחה נענית מנלן, אמר רב הונא, אמר קרא (בראשית כב, ה) 'שבו לכם פה עם החמור', עם הדומה לחמור. אשכחן דלא תפסי בה קדושי כו'.

עיין ספרא בפרשתנו (פרש"י ו ברייתא ג), 'מהם תקנו עבד ואמה', מה אמה אין לה קידושין - אף עבד אין לו קידושין. וצריך עיון קצת, דאם כן דבעינן מקרא בפני עצמו אעבד, אם כן עכו"ם נמי מנא לן דאין לו תפיסת קידושין, דבקידושין (שם סח: ד"ה עבד) יש לימוד אעכו"ם, אולם ברש"י יבמות (סח: ד"ה עבד) יש לימוד אעכו"ם, עיין שם. ועיין בבא מציעא (יא, א) אי ילפינן קטן מקטנה. ועיין קידושין (א, ז), אשכחן אמה העבריה כו', עבד עברי מנלן.

וגוף דברי הספרא צריכים הבנה, דלפי הלימוד דקידושין הרי יש לימוד בין אשפחה ובין אעבד, ואדרבה קרא קאי טפי אעבד, וכדכתיב (בראשית שם) 'ויאמר אברהם לא נערי שבו לכם' וגו'.

מרגניתא דיוסף

ענינים מופלאים, פניני חכמה ודעת ושכיות חמדה מתורת רבינו זי"ע

אין יש מקום לנפש המשכלת בעולם הזה

השכל מצד עצמו הרי אין מקומו כלל באמת בעולם הזה, וכמבואר בבראשית רבה (ח, יא) דהאדם נברא מן העליונים ומן התחתונים, היינו השכל - נפש המשכלת - מן העליונים, והגוף מן התחתונים, ואם כן השכל מצד עצמו הרי מקומו בעליונים - לא בעולם התחתון הזה, ואך מפאת הגוף דמקומו בעולם הזה, והשכל נשוא בו - דכך עניין האדם להיותו מחובר מן העליונים ומן התחתונים, על כן יש גם לשכל מקום בעולם הזה.

להתחיל מיד אחר מנחת שבת

בתוספות בברכות (ח: ד"ה ישרים פרשיותיו עם הציבור) כתבו, נראה דכל השבוע, מכיון דמתחילין לקרות הפרשה, דהיינו ממנחת שבת ואילך עד שבת הבאה, נקראת 'עם הציבור'.

עין שו"ת רדב"ז (ח"א סימן רפח ד"ה ולענין) דדעתו דהכי עדיף - להתחיל מיד אחר מנחת שבת מלהתחיל מיום ראשון¹, כדי שלא יהא מקום למקטרג, כדרך שקורין 'בראשית' ביום שמחת תורה סמוך לסיום התורה². ומזה הטעם אני רגיל לסמוך שתי הקריאות, ואפילו בברכה אני מפסיק ביניהם כו', עכ"ל.

גליוני הש"ס ברכות ח: בתוספות ד"ה ישרים

אם יוצאים בקריאת התורה ידי מקרא פעם אחת

נסתפקתי, מצות קריאת התורה מה עניינה, אם החיוב הוא אך השמיעה לדברי תורה הנקראים, או שבאמת מחויבים כל אחד ואחד לקרות, רק שהקורא מוציא אותם בקריאתו.

ונהגה מצאתי הדבר מבואר בשו"ת מהר"י ברונא (סימן קג), וז"ל: אמר אלי **רבי בנדיט**, ששאל את מהר"י **ווייל ז"ל**, השומע מן הקורא קריאת התורה בבית הכנסת, אם יוצא בזה פעם אחת ידי מקרא, ושוב לא יצטרך לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום, אלא מקרא פעם אחת [ואחד תרגום]. והשיב דלא יצא, משום דלא קיימא בבית הכנסת רק לשמיעה, ולא לקריאה. ונראה לי, דמסתמא ראייה ידידיה מדאמרין בפרק חזקת הבתים דלשמיעה קיימא, לא מצי מסלק נפשיה, עכ"ל ז"ל.

ונהגה מבוארת דעת מהר"י ווייל ז"ל, דהשמיעה היא המצוה, לא שמחויבים כל אחד ואחד לקרות - וחשיבי קוראים מפאת שהקורא מוציא אותם בזה. דאילו היו נחשבים קוראים, היה ראוי שיצאו בזה ידי פעם אחד מקרא - לענין שנים מקרא ואחד תרגום, ורק נחשבים שומעים לבד - לא קוראים, וכמפורש בדבריו ז"ל, ואם כן על כרחך דכך היא המצוה - השמיעה לבד.

אולם מה שהביא מהר"י ברונא ז"ל ראייה לזה מגמרא פרק חזקת הבתים, והוא שם (מג.), הוא מקושי ההבנה. דהגמרא נקטה המציאות כמו שהוא, ששומעים קריאת התורה, ואין לדון מזה כלל אם הקריאה היא המצוה או השמיעה, דבין כך ובין כך סוף סוף הרי הם נצרכים אל הספר תורה ולא מצי מסלקי נפשיהו, וחשובי נוגעים, וכמובן בפשיטות, וצריך עיון.

צינונים לתורה כלל ט פיסקא א; כ-כא

דספר תורה - עדיף ליה, ואם לאו - בחומש עדיף ליה.¹ ודלא כדיעה שהביא שם דדווקא מיום ראשון ואילך, אבל בשבת אפילו אחר המנחה לא יצא, כיון שבאותו יום קראו הפרשה שעברה. ועיין שם שכתב: "ואיני רואה לזה טעם, כי מאחר שהתחילו לקרות למה לא תהיה אז זמנה...".²

(ד) כמבואר טעם זה בטור א"ח סימן תרסט, עיין שם. וראה מהרש"א עבודה זרה יט. ד"ה סליק, שהוכיח כן מהגמרא שם.

חייב במצות, פטור מחיוב זה, דכיון דדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה (גיטין ס:), וזה אי אפשר בכתב, דהא אינו רואה, וכן פטרינו ליה מכל מצות התלויות בראייה, אפילו שהם מן התורה, כגון לעלות וליראות (ראה חגיגה ב.) ועדות (ראה רש"י ערכין יז: ד"ה סומא), וכל שכן דפטור מחיוב זה דהוי מדרבנן בעלמא (ראה מאירי ברכות ח. ד"ה תקנו). ואף על גב דהכא אפשר על ידי שמיעה, לא מצינו דבר שיהיה פטור על ידי עצמו משום דלא שייך, ויתחייב על ידי אחרים³.

ולענין מי שאינו יודע לקרות, קם ליה בדברה מיניה, שהרי הוא עובר על 'ולמדתם אותם' (דברים יא. ט), שהוא חייב מן התורה ללמוד תורה ואינו לומד, ועד שהוא הולך לשמוע - ילך ללמוד. ועוד, מה יועיל שמיעת התורה אם הוא אינו מבין מה שהוא שומע, דדוקא במקרא מגלה התירו אף על פי שאינו מבין, מידי דהוה 'אחשתרנים בני הרמכים' (אסתר ח. י: עיין מגילה יח.), אבל בעלמא לא⁴.

שמו"ת בחולה ומצטרע

ומה שכתב שם: ולענין החולה רואה אני שהוא פטור לגמרי, ולא יהא אלא מצטרע שהוא פטור מן הסוכה, שהיא מצות עשה של תורה, עכ"ל. דבריו צריכים עיון גדול, דמה זה ענין למצטרע דסוכה, דשם הא לא הקלה תורה כלל במצוה בשביל הצער, רק הטעם משום דענין המצוה 'תשב' (ויקרא כג. מב) - כעין תדורו (ראה סוכה כו.), וכשמצטרע אינו 'כעין תדורו', שאין אדם דר בדירה של צער ואין ענין המצוה בכך, וצריך עיון.

קריאת שמו"ת בספר תורה

ועיין עוד שו"ת רדב"ז שם (סימן תתקסח), אי מצוה מן המובחר לקרוא שנים מקרא בספר תורה, עיין שם היטב⁵.

מתי זה 'עם הציבור'

ולשון 'עם הציבור' דאמר כאן, עיין ספר הפרדס לרש"י (סימן צט) דהיה מנהג בימיו שאחר שהתפללו הציבור תפלת שמונה עשרה דשחרית, היו אומרים כל הציבור פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום, עיין שם. ויתכן שהיה מנהג זה גם בזמן הש"ס, ומדוקדק לשון 'עם הציבור' כמשמעותו.

גליוני הש"ס ברכות ח: ד"ה לעולם

איש מישראל לכתוב לו ספר תורה (דברים לא. יט: עיין סנהדרין כא...) ועדיף טפי מן החומשים, שאף על פי שניתנו לכתב ונהגו לכתב, אין זו עיקר המצוה, אלא עיקר מצות ספר תורה בתקונו, ומכל מקום אם אינו בקי בקריאה, בחומש עדיף שיש בו נקודות וטעמים, ויש בהם קדושה... לפיכך יותר טוב הוא שיקרא בהם קריאה אמיתית ישרה, ממה שיקרא בספר תורה קריאה משובשת אף על פי שיוצא בה ידי חובתו. כללא דמלתא, שאם הוא בקי בקריאה

פרטים בענין קריאת שנים מקרא ואחד תרגום

איתא בברכות (ח.), לעולם ישרים אדם פרשיותיו עם הציבור שנים מקרא ואחד תרגום כו', שכל המשלים פרשיותיו עם הציבור - מאריכין לו ימיו ושנותיו.

עיין שו"ת רדב"ז (ח"ג סימן תתסז) איזה פרטיים בזה [וזה לשונו: שאלת ממני אודיעך דעתי, על מה שאמרו רבותינו ז"ל, חייב אדם להשלים פרשיותיו עם הציבור, אם היה סומא או חולה בעיניו ואין יכול לקרות, אם הוא מחוייב ללכת אצל אחר שיקרא, והוא ישמע. וכן אם אינו יודע לקרות, אם פטור מחיוב זה. ואם אין לו אונס, אם נפטר בשמיעה שיקרא אחר והוא שומע, או לא.

תשובה. הדבר ברור דשומע כקורא, ומקרא מגילה ותקיעת שופר וקריאת התורה בשבת והשומע תפלה מן החזן, כל אלו יוכיחו דשומע כקורא. ולפיכך אם שמע מלה במלה - פשיטא דיצא, אפילו שיהיה השומע חכם גדול, דלא הוי הא דאמר רבי יהושע לעולם ישרים אדם פרשיותיו עם הציבור, עדיף מכל הני דאמרן לעיל, דדוקא בקריאת שמע בעינן 'ושנתתם' כו' (דברים ו. ז) - שישננם בפיו (ראה ירושלמי ברכות פ"ג ה"ג), אבל בשאר דברים לא.

ואף על פי שאין השליח ציבור מוציא את היודע בכל שאר ימות השנה, כי אם תפילות ראש השנה ויום הכיפורים (עיין ראש השנה לה.), היינו כדי שלא יסמכו היודעים על שליח ציבור לעולם, ולפעמים נמצא שלא כיון במלה אחת, ונמצא הולך בלא תפלה, אבל מדינא לעולם שומע כקורא, והרי כל הברכות כולן אם שמע ואמר אמן יצא ידי הברכה (ראה רמב"ם הלכות ברכות פ"א ה"יא), הילכך אם שמע שנים מקרא ואחד תרגום יצא, ובלבד שיכוין מלה במלה.

ולענין החולה, רואה אני שהוא פטור לגמרי, ולא יהא אלא מצטרע שהוא פטור מן הסוכה (סוכה כה:). שהיא מצות עשה של תורה. וחושש בעיני - השמיעה קשה לו, ומשום הכי אין מבקרין מחושי העין, מפני שהדיבור קשה להם וגם השמיעה (ראה נדרים מא.). אבל אם הוא סומא - תליא בפלוגתא, למאן דאמר (בבא קמא פז.) פטור מכל מצות האמורות בתורה - פטור גם מזה, ולמאן דאמר (שם פז: עיין שו"ת רדב"ז ח"ד סימן אלף קלא) חייב - חייב גם בזה.

ומכל מקום נראה לי, דאפילו למאן דאמר סומא

(א) וראה **צינונים לתורה** כלל ט פיסקא ט, שהוכיח מדברי רדב"ז אלה, דאונס במצות עשה הוא פטור, עיין שם.

(ב) שכתב: "שאלת ממני אודיעך דעתי, במי שיש לו ספר תורה בתוך ביתו, ויש לו גם כן חומש, באיזה מהם יצא ידי קריאת התורה שנים מקרא ואחד תרגום. תשובה. מסתברא לי, דאם זה הקורא הוא בקי בקריאה בניקוד ובטעמים וסוף פסוק, ודאי בספר תורה עדיף, שהרי יש בו קדושה רבה, ועיקר עשייתה לקריאה, דמצות עשה על כל

שביבי יוסף

אלומת אור לחקירות יסודות סברות וכללים המפורחים בתורת רבינו ז"ע

אימתי עשה דוחה לא תעשה בשני חפצים

"דך כללא דכשהעשה ולא תעשה הם **שני חפצים** אזי אין עשה דוחה לא תעשה (ראה טורי אבן ראש השנה כח: ד"ה הרי הב'), שייך רק **בסתם** לאו דחמוד מעשה, ודק גזירת הכתוב הוא מכלאים בציצית דעשה דוחה לא תעשה (יבמות ג:), על כן בעינן דומיא דהתם שידהיה העשה והלא תעשה בחפץ אחד, אבל היכא דהלאו קל מן העשה ונדרחה מסברא מן העשה, אז שפיר דוחה אפילו בשני חפצים"

ע' פנים לתורה אות נ

הערות וביאורים בספרי 'הגאון מליסא' זצ"ל בעמח"ס חוות דעת; נתיבות המשפט; מקור חיים; נחלת יעקב, ועוד ~ מתוך: שו"ת בן פורת; גלינוי הש"ס; ציונים לתורה ~ לרגל יומא דהילוליה - כ"ה אייר תקצ"ב

דכי היכי דהכרת לא קאי אהלב חיה - הוא הדין הלאו, עיין שם היטב, והוא הדין דאין דנין לאו מקרבן, דעניינם אחד, דקרבן השוגג תחת כרת דמויד בא, וזה פשוט.

ולפי זה יומצא דבר מחודש, דשנים שעשאוהו לעניין הלאו, יהיה תלוי בפלוגתא דרבי ישמעאל ורבנן בכריתות שם, דרק רבי ישמעאל הוא דסבירא ליה שם דלאו מכרת לא ילפינן, מה שאין כן רבנן דרבי ישמעאל סבירא להו שם דילפינן לאו מכרת, ואם כן לדידהו שנים שעשאוהו יופטרו גם מלאו. ואם גם אין זה כוונת המקור חיים, עם כל זה הדברים עצמן ניתנו להאמר לעני"ד, ויש לפלפל בזה, ואין להאריך.

שאלה על תוספת שבת

דע, דיש להסתפק לעניין תוספת שבת ויום טוב, המקבל עליו קדושת שבת כו' בעוד היום גדול, שאין עוד זמן תוספת המוכרח, אי לא יהי שאלה אקבלתו, דתוספת הוא דבר הקדוש על ידי פיו, שהזמן מתקדש בקדושת שבת על ידי שקיבלו עליו לתוספת שבת, ואם כן ראוי לכאורה שיועיל שאלה¹.

ומצאתי במקור חיים (סימן תר על טורי זהב ס"ק ב) שכתב: גם מה שדימה (הטורי זהב שם) קבלת שבת לשבועה, לא דמי כלל, תדע, דהא לא מועיל היתיר לזה, אלמא דמי לשאר קבלות, עכ"ל. ולא ידעתי זה הפשיטות דלא מועיל היתיר לזה, עד שמביא ממנו ראיא ואומר 'תדע' כו'.

ואולם נראה, דכיון דתוספת עניינו שהוא מוסיפו על השבת, והשבת העיקריי הא ליתיה בשאלה, לכן גם התוספת ליתיה בשאלה. והרי זה כעניין נזירות שמשון דלא מהני שאלה (ראה מכות כב.), והואיל ומקבל נזירות כשמשון, ושמשון לא היה יכול לשאול, דהיתה נזירות מצוה מן השם יתברך (ראה שופטים יג. ה), וכך כאן כיון שמוסיפו על השבת, והרי זה שמקבל שיהיה קדוש כקדושת השבת, והשבת גופיה ליתיה בשאלה, דהוא מצווה מן השם יתברך, לכן גם התוספת לא מהני ביה שאלה, כך נראה.

ביאור שאלת 'טף למה באין'

בחיגיה (ג.), 'הקהל את העם האנשים והנשים והטף' (דברים לא. יב), אם אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, טף למה באין, כדי ליתן שכר למביאיהן.

עיין ספר **נחלת יעקב** להגאון מליסא ז"ל (שם ד"ה האנשים) פירוש המימרא, דאין לה הבנה לכאורה, דמה שייך לומר 'טף למה באין כדי ליתן שכר' כו', ומה נתינת טעם הוא זה על ביאתם, ואם כן היה לתורה לצוות על כל שאר פעולה כדי לקבל שכר עליה, ואם אין טעם ומכוון בגוף הדבר, איך שייך לומר שיבא ציווי על מעשה כדי לקבל שכר.

ופירש הגאון הנ"ל שם דהכי קאמר, אם אנשים באים ללמוד נשים באות לשמוע, אם כן טף למה באין, פירוש, למה ציוה הכתוב להביא את הטף, הרי ממילא יוכרחו להביאם, כי פְּעֻלוֹת כל האנשים והנשים מארץ ישראל למקדש, וודאי שלא יניחו את הטף לבדם בביתם, ואם כן הרי מאיליהם יביאו עמם את הטף, ולמה הוצרך הכתוב לצוות על זה.

¹ שיחיה לאו"ט.

² על פי דברי הרשב"ם בבא בתרא קכ: ד"ה שיש, שכתב: "והוא הדין לכל דבר הקדוש במוצא שפתי כגון תרומות ומעשרות. דאי בעי - מיתשיל עליהו וחוזרין לטיבילן..."

אחרים שסוברים, כיון שביטול משום הפקר נגועו בה, ושליח לא מצי מפיקר כו'. אלא דנראה לי לדמות זו למה שכתב **הרא"ש** בקידושין פרק קמא (סימן כ), דאם קידש אשה בגזל שלה - מקודשת, מפני שמסתמא רוצה האשה שיהיו המעות שלו במתנה, כדי שיהיו הקידושין תופסין, עיין שם. ואם כן הוא הדין הכא נמי אמרינן, דכיון שרוצה להפקיע את עצמו מיד איסור חמץ, מסתמא נתן את החמץ שלו במתנה לשליח שלו, כדי שיוכל לבטל כו', עכ"ל.

ובמקור חיים שם בביאורים (ס"ב ב ד"ה ומ"ש) וז"ל: ומה שכתב הטורי זהב דמסתמא נתן במתנה לשליח, קשה לי, במה קנה השליח החמץ, כיון דלא עשה השליח שום קניין בהחמץ, עכ"ל.

ונראה כוונת הטורי זהב, דכיון דאנן סהדי דגמר ומקני מפאת האיסור חמץ להפקיע עצמו מיד איסור, לכן קונה ברצון לבד, ואין צריך מעשה קניין, כי הך דבכורות (יח: ותוספות ד"ה אקניו) דאמרינן מפאת הניחוחות דליעביד מצוה כו', דגמר ומקני ואין צריך מעשה קניין¹, והכא נמי דכוותה מפני האיסור.

ואף דבמקנה חמצו לעכו"ם צריך קנין (תוספות פסחים פ"ב ה"ו), שם הא צריך הקניין מפאת העכו"ם הקונה, דלא איכפת ליה באיסור דישאל, ומה שאין כן כאן דיש גם על השליח חיוב ערבות על עבירת המשלה, לכן הוי האנן סהדי מצד שניהם, ואין צריך מעשה קניין כלל. ויש לדון עוד בזה, ועל כל פנים שטחיות דברי הטורי זהב משמעי כן, דנעשה הקניין מפאת אנן סהדי גרידא וכנ"ל.

שנים שעשאוהו - אם עוברים על לאו גרידא

מה שהביא¹ בשם **המקור חיים** (סימן רסו על מגן אברהם ס"ק ז ד"ה והנה), דשנים שעשאוהו פטורין (ראה שבת ג.) - רק בלא תעשה דכרת, ומה שאין כן בלאו גרידא.

טעה בהבנת דבריו. דכוונת המקור חיים, דקרא 'ד'בעשותה' (ויקרא ד, כו) דכתיב גבי חטאת, מהני רק לפטור מחטאת בשוגג וכרת דמויד, אבל לפטור מן הלאו שבדבר לא מהני, כיון דלא כתיב אצל הלאו, רק אצל החטאת דבא רק לכפרת הכרת, ועל כן גם בחייבי כריתות שיש להם לאו, אם יעשו שנים הדבר במזיד, יעברו על הלאו שבו, אף על גב דאם יעשו בשוגג יופטרו מחטאת שבו. וזהו שכתב המקור חיים שם דאין דנין לאו מקרבן, היינו דאין דנין לאו שבדבר ההוא מחיוב קרבן שבו, לומר דמדפטרה תורה מחטאת שבו יופטרו גם מלאו שבו.

ולשונו זה דאין דנין לאו מקרבן, נראה דכוונתו לש"ס כריתות (ג.), לאו מכרת לא ילפינן, יעוין שם היטב לעניין דאין דנין לאו דחלב מכרת שבו, לומר

חיוב שואל באונסין במשאיל ספר

עיין במרדכי בבא מציעא פרק השוכר (רמז שסז) דכתב, דהשולח בנו בשליחות ונתפס, חייב האב לפדותו מדין שואל דחייב באונסין, דאם בשאלת ממנו חייב כל שכן בשאלת גופו, עיין שם.

וקשה, דבשולח בנו כו' הרי הבן נהנה במה שמקיים מצות כיבוד, ומיפטר מפרוטת דרב יוסף², ואם כן הרי אין כל הנאה של השואל, דגם הבן המשאיל גופו לאביו נהנה³, ואם כן אמאי יש על האב חיוב שואל.

ודברי הנתיבות (סימן עב ס"ק יז ד"ה לכן) במשאיל ספר, דאף דגם המשאיל נהנה בשעת ההשאלה, דמצוה קעביד במה שמשאיל ספר, ומרויח פרוטה דרב יוסף, עם כל זה כיון דהמשאיל נהנה רק בשעת ההשאלה, דבתר הכי הא חייב בפרוטת דרב יוסף, ואילו השואל נהנה כל זמן היות הספר אצלו, לכן מתחייב השואל שפיר על זמן דאחר כך - הא סברא זאת לא שייכא כאן, דכאן הרי כל זמן השאלה, היינו כל זמן הליכת הבן בשליחות אביו, שגופו שואל בזה לאביו, הרי הבן מקיים מצות כיבוד בכל הליכתו, ומיפטר בכל זמן הליכתו מפרוטת דרב יוסף, ואם כן אמאי יש על אביו השואל חיוב שואל, הא אין כל הנאה שלו, דגם המשאיל נהנה.

ואולם יש לומר, דטעם המרדכי כסברא השניה שכתב **הנתיבות** שם בהך דמשאיל ספר כו', דלא איכפת לן במה שגם המשאיל נהנה במה שמקיים מצוה ומרויח פרוטה דרב יוסף, כיון דאין הנאה זאת באה לו מן השואל, וממעשה עצמו הוא נהנה - במה שמקיים מצוה, עיין שם. והכא נמי דכוותה, וכמובן.

ואולם לכאורה, מה בכך דהמשאיל ממעשה עצמו הוא שנהנה - ממה שמקיים המצוה, סוף סוף הרי הנאה זאת באה לו בגרם השואל, שולוי שאל אצלו הספר לא היה לו הנאה זאת, ואכתי אין כל הנאה של השואל, דגם המשאיל נהנה בגרמתו.

ועל כרחך לומר, דכיון דהמשאיל מהנה את השואל בידיים - במה שמשאיל לו הספר, ואילו השואל אין מהנה אותו רק בגרם, לכן הנאת השואל חשיבא טפי, והוי ליה רוב הנאה של השואל, ועל כן הוא מתחייב, דכל שהנאת השואל עצמיית והנאת המשאיל רק גרמיית - שפיר קמיתחייב השואל, ודו"ק היטב מאוד.

איך מועיל שליח לבטל חמץ הרי לא הקנה לו החמץ

עיין טורי זהב אורח חיים (סימן תלד ס"ק ו'), דכתב על מה שכתב **המחבר** (שם סעיף ד) דשליח יכול לבטל, ובטורי זהב וז"ל: זה דעת **הטור** (שם) כו', אלא **שהר"ן** (פסחים ג: מדפי הר"ף ד"ה וכתב) מביא דעת

(א) שמרויח שפטור מליתן פרוטה לצדקה בזמן הזה, כמו שאמר רב יוסף בבבא קמא נז: דהעוסק במצוה פטור מן המצוה.

(ב) וכל יסוד וטעם חיוב שואל באונסין, איתא בבבא מציעא קד: דהוא מטעם שכל הנאה שלו.

והכי דייק נמי לישנא ד'מה בהמתן של צדיקים אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידם - דלמד בחולין שם (ו) מהאי מעשה דחמורו דרבי פנחס בן יאיר, כיון דהיתה נמנעת רק כדי שלא תבוא תקלה לאדם על ידה, ודויק, ושוב ראיתי שגם **המהרש"א** (שם ז: ד"ה ומי) כתב כן, ונהניתי שכיונתי לדעתו הגדולה ז"ל.

ביאור קושיית התוספות בדיון עיקור

בטורי זהב יורה דעה (סימן כד ס"ק י) כתב: בתוספות פרק קמא (ט. ד"ה כולו) הקשו, פשיטא שלא מהני ביה (בעיקור) שחיטה, כיון שכבר נטרף כו', עכ"ל.

והנה קושיא זו סתמא, כמו שהעתיקה הט"ז, דלמה לי ההלכה דעיקור סימנים פוסל השחיטה, תיפוק ליה דכבר נטרף, הא אינה קושיא, דהא איצטריך ההלכה לומר שאינה שחיטה כלל, ואפילו לטהר מידי נבילה (ראה זבחים ט:).

ואך כוונת התוספות כאן דכתבו 'ואם תאמר פשיטא דלא מהני ביה שחיטה, שכבר נטרף, צריך לפרש כוונתם, לדקדק על דברי הגמרא כאן דאמר, כל טבח שאינו יודע הלכות שחיטה אסור לאכול משחיטתו, ואילו הן הלכות שחיטה, שהיה, דרסה, חלדה, הגרמה, ועיקור. ועל זה הוקשה להם, דהא הגמרא מצרכת שידע הלכות שחיטה, ומשמע דאפילו יודע הלכות טריפות - כל שאינו יודע הלכות שחיטה אסור לאכול משחיטתו, ועל זה חשיב גם עיקור, ועל זה הוקשה להם דאמאי, הרי אם יודע דיני טריפות, אפילו אין יודע הלכות שחיטה דעיקור, גם כן ראוי שיהיה מותר לאכול משחיטתו, דהא אין לחוש דשמא סימנים אלו היו עקורים מהלחי והוא לא ידע שזה פוסל השחיטה, דזה אינו, דכיון דידוע דיני טריפות, אם כן הא על כל פנים ידע דזו טריפה היא, ואם כן הרי לא היה מאכילה לנו ונותנה לנו לאכילה, רק היה מודיע שהיו סימנים שלה עקורים והיא טריפה, ושהוא שחט רק לטהרה מידי נבילה, ואם כן הרי שפיר ראוי שיהיה מותר לאכול מן השחיטה כל כמה שאין אומר שנעקרו הסימנים, דהא ודאי לא נעקרו, דאילו נעקרו היה מודיע שנעקרו מפאת הטריפות על כל פנים, זהו קושיית התוספות.

ועל זה תירצו, דבאמת גם טריפה לא הויא, רק דלא מהני בהו שחיטה, ואם כן מי שאין יודע הלכות שחיטה - הרי סבור שכשרה לגמרי לאכילה, אבל מגוף ההלכה, ודאי דלא קשיא להו לתוספות כלל, דהא ההלכה אצטריכא בלאו הכי לענין לטהר מידי נבילה, וזה פשוט.

ומוכח לכאורה מזה, דאיסור דרבנן הוא איסור חפצא, דהא דמאי רק איסור דרבנן הוא (ראה סוטה מח.), ואי איתא דהוא רק איסור גברא, אם כן כיון שלא גזרו חכמים על הבהמה, אם כן הא אין כאן איסור וחטא כלל, ומדוע היתה חמורו של רבי פנחס בן יאיר נמנעת. ועל כרחק דגם באיסור דרבנן יש איסור ותיעוב בעצם החפץ, ולא רצה גם החמור להִתְעַבְבֵּת בתיעוב החפץ, כיון שהיה בו דעת ומעלה, ודויק.

[ואולם, הך דסוגיין הא איירי בטבל, דנראה דאין איסורו מפאת תיעוב, רק מפאת קדושה, דהוא קדוש מפאת עירוב תרומה שבו (ראה רש"י יבמות פו. ד"ה מה), ועיין ירושלמי מעשר שני (פ"ה ה"ד) - הובא **בר"ש** שם (מ"ח) - דטבל קרוי 'קודש', וכבר הארכתי בזה **בלקח טוב** (כלל ג פסקא זו) **ובאתון דאורייתא** (כלל כה פסקא סג-סד). ואולם גם בקדושה בעצם החפץ, שפיר יתכן לומר דכיון דהיה בחמור דעת ומעלה - לכן לא רצתה לחלל קדושת החפץ, וזה פשוט].

ואין לומר, דבאמת גם איסור דרבנן הוא רק איסור גברא, אלא דמה שלא נאמרו המצוות וגזירות חכמים אל הבהמה, היא מפאת היותה בלתי בעלת דעת ומעלה, ולאו בר קבולי מצותא היא, ועל כן זה החמור אשר היה בו דעת ומעלה, על כן נהג עצמו כאילו היה ישראל ונאמרו לו המצוות וגזירות חכמים.

דזה אינו, דאם כן מאי פריך 'ומי מחייבא' כו', הא גם בלוקח לבהמה - מותרת רק ההאכלה לבהמה, מה שאין כן האדם הרי אסור לאכול, ואם כן כיון שזה החמור נהג עצמו כאדם ונמנע ממה שהאדם נמנע, אם כן הא שפיר לא אכל. ועל כרחק דלא היה ענין החמור שנהג עצמו כאדם, רק שהיה בו דעת וענין מעלה, ועל כן דבר שיש בו איסור ותיעוב בעצמותו נמנע מלאכלו, למען לא יקבל תיעוב ממנו. ועל כן כיון דעל האכלה לבהמה לא גזרו, אם כן הרי אין כאן איסור בחפץ לגבי אכילת בהמה, דאילו היה איסור בחפץ לגבי דבר זה, היה ראוי שיאסרו חכמים לאדם את ההאכלה לבהמה, ועל כרחק דלגבי אכילת בהמה אין כאן איסור בחפץ, ועל כן שפיר גם החמור לא היה לו להמנע, ודויק.

עוד יש לומר, דמה שהיה החמור נמנע מלאכול, הוא מפאת שלא רצה שיבוא מכשול על ידו לאדם, דכיון דאסור לאדם להאכיל לבהמה, אם כן אם היה החמור אוכל, הרי היה בא על ידו מכשול לעברה לאדם. וזהו יובן בפשיטות טפי קושיית הגמרא 'ומי מחייבא' כו', דכיון דבלוקח לבהמה מותר להאכיל, אם כן הא אין כאן תקלה לאדם.

איסור דמאי - רק כשאינו מעושר או איסור בעצם **נסתפקתי**, מה שאסרו חכמינו ז"ל דמאי (ראה סוטה מח.), אם האיסור הוא רק אם העם הארץ לא עישר באמת, אבל אם העם הארץ עישר באמת, אז אף שהאוכל לא ידע שעישר - עם כל זה הוי רק כנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה (ראה ניר כג.), שאין שם מעשה עבירה, רק מחשבת עבירה, והכא נמי דכוותה. או דילמא כיון שאסרו חכמינו ז"ל אכילת דמאי כל זמן שאין יודע אם העם הארץ עישר, על כן הוי ליה איסור בעצם - אף אם עישר העם הארץ, כל זמן שהאוכל לא ידע שעישר.

ונראה לפשוט ספק זה מסוגיין (ו), דגרסינן, רבי זירא ורב אסי איקלעי לפונדקא דיאי, אייתי לקמייהו בצים המצומקות ביין, רבי זירא לא אכל ורב אסי אכל. אמר ליה רבי זירא לרב אסי, ולא חייש מר לתערובות דמאי. אמר ליה, לאו אדעתאי (שכחת). אמר רבי זירא, אפשר גזרו על התערובות דמאי - ומסתייע מילתא דרב אסי למיכל איסורא, השתא בהמתן של צדיקים אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידם, צדיקים עצמן לא כל שכן. נפק דק ואשכח (דלא גזרו על תערובות דמאי) וכו', עכ"ל הגמרא.

ונראה מזה, דאפילו אם באמת עישר העם הארץ את הדמאי, עם כל זה הוי ליה איסור בעצם - אם האוכל לא ידע שעישר. דאם לא כן, מאי קשיא ליה לרבי זירא דהשתא בהמתן של צדיקים וכו', דילמא שמרו מן השמים את רב אסי ממכשול באמת, והזמינו לו יין כזה אשר עישרו העם הארץ באמת, ואם כן ליכא רק מחשבת עבירה, ואם כן כיון שרב אסי היה שוגג - וכמו שאמר 'לאו אדעתאי', אם כן שוב לא היתה שם עבירה ומכשול כלל, ואם כן מאי קשיא ליה 'השתא בהמתן' וכו'. ועל כרחק דמה שלא נודע לנו - בני אדם - שעישרו העם הארץ, הוי איסור בעצם, אף אם עישרו העם הארץ באמת, ודויק כי היא ראייה מכרחת בעזרת השם יתברך.

איסור דרבנן - איסור חפצא או איסור גברא

אינא בגמרא (ז-ז:), דרבי פנחס בן יאיר איקלע להווא אושפיזא, רמו ליה שערא לחמריה, לא אכל כו'. אמר להו, דילמא לא מעשרן. עשרינהו - ואכל כו'. מי מחייבא, והתנן (דמאי פ"א מ"ג), הלוקח לזרע ולבהמה כו', פטור מן הדמאי. הא איתמר עלה, אמר רבי יוחנן, לא שנו אלא שלקח מתחלה לבהמה, אבל לקח מתחלה לאדם ונמלך עליהן לבהמה - חייב לעשר כו'.

» » » (המשך מעמוד הקודם)

מקומו בכתבי האר"י.

ואולם, עדיין אינו מדוקדק לכאורה לשון 'טף למה באין', דמשמעותו דהשאלה על גוף הביאה מה צורכה, לא שהשאלה על מה שנצטוו על הביאה.

אולם מצאתי דוגמא גם לזה בזבחים (ו), דאי סלקא דעתך כיפרו - שני למה הוא בא, ובתוספות שם (ד"ה

דא): תימא, כמה קרבנות אדם מתנדב ומביא זה אחר זה מיד - אף על פי שכיפר הראשון כו'. ויש לומר, דפריך שני למה חייב להביא, עכ"ל. הרי דמצינו לשון 'למה הוא בא' - ואין הכוונה להקשות על גוף הביאה מה צורכה, רק הכוונה למה הוא מצווה ומחויב להביא, ואם כן גם לשון 'למה באין' דכאן שפיר יתכן פירושו למה נצטוו ונתחייבו להביאן.

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושד בעולם העליון"

(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באוני חתנו הגה"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולהתרומות:
טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com